

ROMANTIKA NA SLOVENSKEM

FRANCE PREŠEREN (1800-1849)

Izdal je samo eno pesniško zbirko - Poezije (1847) in v prvi izdaji ni bilo deležno nobene kritike. 17 let pozneje spet Stritar izda Poezije in ga poviša do današnje "slave" (Kar je za Angleže Shakespear je za nas Prešeren). Izpostavi genialnost tega avtorja.

Dosedaj je bila večinoma nabožna ali poučna vsebina, Prešeren pa literaturo povzdigne na estetski kriterij (dosedaj ni povdarjene osebnosti, osebnosti osvobojenega subjekta). Pomembno je, da je ta preskok opravil sam. Pisal je v SLOVENŠČINI, kar je bilo začasa Metternicha "delikatno".

Jernej Kopitar oceni njegove pesmi, da so še slabo opiljene in naj še počaka (slovenščini ne prisodi kakovosti za visoko literaturo).

Prešeren s svojo poezijo poviša jezik na visoko ravan. Piše jo za intelektualce, razvit narod. Tedaj še nimamo slovenščine v šolah in uradih. Njegova nehvaležna vloga je, da je bil do smrti zaničevan osebek (majhen narod ne prenese velikega pesnika), po smrti pa mit.

ŽIVLJENJEPIS

Zanj je značilna dvojnost med zunajno (zapita, nepomembna osebnost) in notranjo (širina, veličina duha) biografijo.

Rodil se je 3.12.1800 v Vrbi. Bil je 3. od 8 otrok. V Ribnici je končal dva razreda. V Ljubljani je končal šolanje (1821). Mati so hoteli, da bi France šel za duhovnika, a on se je odločil za pravo na Dunaju. Konča leta 1826 in 28-ega leta postane doktor. Naredi sodni izpit v Celovcu. Politično se že udejstvuje. Sprl se je z ispraševalci na izpitu, zato dobi najmanjšo zadostno oceno. Tik pred smrtjo mu dajo samostojno pisarno v Kranju, ki pa ni bila pomembna. Zunanji dejavniki mu niso dovolili napredovati. Umre leta 1849 zaradi ciroze jeter. Zadnja stopnja resignacije.

ODNOS DO ŽENSK = DVOPOLNOST

- 1.) Visoka poduhovljena ljubezen do Primicove Julije, popolnoma neuresničljiva, pride samo do nadiha - 2 cikla: Sonetni venec, Gazele.
- 2.) Praktično - relana ljubezen z Ano Jerovškovo, trije nezakonski otroci (Rezka, France in Ernestina, ki ohrani spomin nanj).

PESNIŠKI OPUS

Do leta 1828 je na Dunaju. Ko se vrne, natančno ve, kaj ga čaka. Čaka ga provincialno okolje in se zelo strezni (Čopu: "Kar sem dosedaj pisal, so same otročarije").

Večina njegovih pesmi pride v visoko literaturo. Bil je zelo samokritičen. Leta 1827 v Ilirskem lisu objavi pesem Dekletom (v SLO in NEM je bilo izzivalno). Vabila je dekleta, naj izkoristijo svojo mladost.

OSTALE OBJAVE: leta 1833 - Ilirski list, Gazele

leta 1834 - Ilirski list kot priloga, Sonetni venec

leta 1834 - Kranjska čbelica - Sonetje nesreče

leta 1836 - knjižna izdaja, Krst pri Savici

leta 1846 - POEZIJE

Prešernov razvoj

I.FAZA (-1828) To je njegovo predliterarno obdobje. Gre za odmeve baroka in predromantike. Prebira Vodnika in ljudske poezije ter se uči oblik. Kopitarju pošlje svoje pesmi. Zaradi slabe kritike pa večino požge, razen Lenore, Podvodnega moža in Zvezdogleda (Lažnjivi pratikarji).

II.FAZA (1829-1839) Obdobje klasične romantike, vrhunska romantika, najboljša dela. V tem obdobju izoblikuje svoj slog, po katerem ga spoznamo.

III.FAZA (40-a leta) Povratak k ljudskemu, folklornemu duhu. Folklorna romantika

IV.FAZA (1846-1849) Subkulturalna faza v Kranju. Pesmi so nastajale v krčmarskem okolju (pivske pesmi). Verzi so znižani na nizko ravan. Tega ni nameraval objaviti.

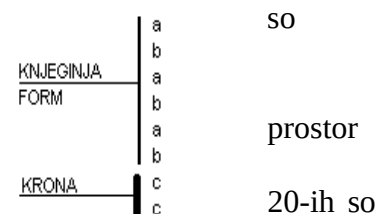
NAJPOMEMBNEJŠA II. FAZA

Obdobje klasične romantike. Ko pride v Ljubljano se odloči za nov pogled na svet. Začne z pesmijo: Slovo od mladosti (1829), misel o izgubljeni mladosti. Leto po nastanku je objavljena. V pismu Čopu pove, da se je odločil za bolj resen slog. Poslovi se od optimističnega pogleda na svet.

PREŠERNOVA DELA

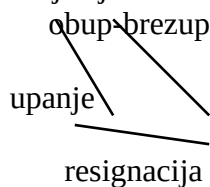
SLOVO OD MLADOSTI (kraljica form izide 1929 leta), po vsebini je pesem elegija, po obliki stanca (oktava) in ritem je jamb (U-).

Vsebina zadnjih kitic: dokončna ločitev od mladosti, slovo od brezskrbnih srečnih dni. Rima je verižna: a **b** a **b** a **b** c c. Uporabljene metafore, kjer gre za nesmisel (sovražna sreča, temna zarja). V romantiki pomeni mladost nekaj lepega, velikega. Pri prešernu je to posebnost, da se mladost ne kaže samo v svetli luči, ampak že tudi nesreče. Čuti se razkol med iluzijo in deziluzijo, idealom in resničnostjo, harmonijo in disharmonijo (osebne iskušnje). Po koncu pesmi izrazito lirične.

Prešeren realno vzpostavi svet vrednot : duhovnost : materialom, humanistični : pragmatični.

Vsebinski lok: od najvišje točke (upa sonce), do najnižje (up goljufivi).

STRUKTURA PESMI

Metaforika: iz antičnega sveta, Biblija (sad spoznanja, Faustovski absurd), iz ljudskega sveta (človek velja, kolikor plača), od sodobnega skepticista.

SONETJE NESREČE, ciklus šestih sonetov (enega je Prešeren črtal). Vsak sonet nima svojega naslova, ker so nastali kot cikel (poznamo jih po prvih verzih v sonetu). Ispostavljena je bivanjska tematika. Leta 1832 se vrne z Dunaja s slabo končanimi izpiti. Ima že realne predstave o svetu. Za Prešerna so značilne štiri teme: ljubezenska, narodna, poetološka in bivanjska.

I. SONET

Imenujemo ga tudi Sonet domotožja. Namenjen je rodni vasi Vrbi, vsebina, kvartine = faustovski motiv želje po znanju se spremeni v strupeno kačo, tercine = idilična. (UP!)

II. SONET

Imenujemo ga tudi Sonet razočaranja. Upanje in svetloba se sprevržeta v obup in temo. Up ni bil uresničen, kvartine = prispevka, tercine = izpoved Prešerna.

III. SONET

Imenujemo ga tudi Sonet poraženosti. Podoba podrtga hrasta predstavlja naše življenje, kvartine = upi se podirajo, tercine = izpoved. (OBUP!)

IV. SONET

Imenujemo ga tudi Sonet vdanosti. Stopnjuje tragično pesnikovo razpoloženje. Izraža nemoč pred usodo. Samo smrt me lahko reši.

V. SONET

Imenujemo ga tudi Sonet smrti. Pesnik meni, da je smrt prijazna. Kvartine = življenje-trpljenje, tercine = smrt nas popelje v svet miru.

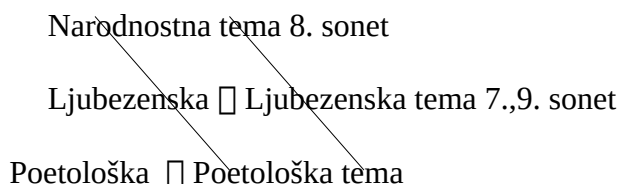
VI. SONET

Imenujemo ga tudi Sonet resignacije, kvartine = sprijazni se z usodo (trpljenjem), tercine = popolnoma mrtev, brez občutka za čustva (srce je zlomljeno).

SONETNI VENEC (1834)

Sonet je priskusni kamen, kako visoko je kateri jezik. Prešeren je to želel pokazati in začne z ljubezenskimi soneti po vzoru Petrarke. V tej pesnitvi je izražena žalost, elegija nad neuslišano ljubeznijo. Posvečena je Primicovi Juliji. Je zgradbeno, oblikovno in tematsko najbolj skoncentrirano delo (največje delo). Združuje 14 sonetov v en sonet. Prvi verz 14 sonetov dajo **MAGISTRALE**. Najprej nastane magistralni sonet, nato pa vsak verz tvori svoj sonet. Venec - zadnji verz iz prvega soneta se ponovi na začetku drugega soneta. Take sonete so delali v pozni renesansi na akademijah. Pri nas sta pisala sonete: France Balantič in Fran Ramovš. Naslednja stopnja je sonetni vene sonetnih vencev (Vodnik).

Vse Prešernove misli izvirajo iz ene same ljubezni, če bi bil srečen v ljubezni, bi pisal dobro poezijo in le-ta bi koristila narodu. Prešeren združi štiri glavne teme: idejo ljubezni + idejo slovenstva + idejo poezije = bivanjska ideja (L□P□N)□B.

7. Sonet: govori o domovini, kako malo poezije, nimamo nobenih razvitih stvari, samo poskuse. Prosi nebesa, naj pošljejo kakšnega pesnika, ki bi prevzel vlogo in v nas vzbudil narodno zavest in bi se Slovenci med seboj povezali.

8. Sonet: najprej pokaže spore z Germani, poskusi kmečkih uporov. Govori o tem, da oma poezija moč, ki edina še ni vstala - MIT POEZIJE□Orfejska moč. Poezija nas lahko povede do združitve. Zaradi nesrečne zgodovine, je vse kar imamo narejeno s solzami.

Magistrale dajo akrostih. To pomeni da vsaka prva črka soneta pve, komu je namenjen (PRIMICOVI JULJI).

GLOSA: prva vrstica mota se ponovi v zadnjem verzu prve kitice. Moto ima štiri vrstice (4 stopični trohejski verz). V njem govori o pesništvu, ki mu tedanja kranjska oblast osle kaže. Tudi pri na se bi lahko dober pesnik vzbudil in prebudil smisel za pesmi v karanjskih beticah ("Pevcu vedno sreča laže, vendar peti nikdar ne neha. Tudi brez denarja on živi, ne potrebuje gradov).

Od leta 1830-34 je zaradi političnih razmer napisal nekaj del na temo: Odnos do literature na slovenskem. Vzroki za to so bili: cenzura, črkovna pravda in abecedna vojska.

Ko izda prva dela jih javnost kritizira, zato nastopi z literarnimi satirami: Nova pisarija, Apel in čevljar. Za kranjsko javnost velja samo: Koristno, ne pa tudi prijetno.

Nova pisarija, je dialog med učencem in profesorjem.

(Prešeren) (javnost)

Učenec pravi: Normalno je, da vplivajo jeziki eden na drugega.

Javnost pravi: *Jezikovni purizem* (čiščenje), vse tuje besede niso nič, samo tisto kar govori kmet, nepokvarjeno ljudstvo je dobro. Kar besed bo zmanjkalo, naredimo nove.

Vsebinski purizem, prepovedana je ljubezenska tematika. Nobena oblika, ki ni slovenskega izvora, se ne sme uporabljati (nič prijetnega).

Leta 1809 Kopitar izda Slovensko slovnico v nemščini. Napisal je tudi, da potrebujemo novo črkarsko reformo. Nekateri pišejo v bohoričici, Meteljko in Danjko napišeta svoje (latinica+cirilica). Čop zato napiše ABC Krieg (vojne), Prešeren pa Sonet o kaši, Apel in čevljar in Pevčeva tolažba.

Meteljčico prepovejo (Prešeren napiše nagrobni spomenik), dobili pa smo preko Rusov in Ljudevita Gaja Č, Ž in Š.

Dela iz 1/2 30-etih let.

GAZELA pomembna so dvostišja, tu ni razdelitve na kitico, to pa daje lepo slišno zvočnost.

KRST PRI SAVICI, delo je izšlo leta 1836. Mirno je prešlo cenzuro, saj ne vsebuje ničesar proti veri, morali ali državnemu redu.

Delo je sestavljeno iz 3 delov: Matiju Čopu, Uvod, Krst.

V uvodu je rima verižna, ritem pa je jambski enajsterec. V dramatičnem trenutku se ritem zamenja. Uvod je dramatičen.

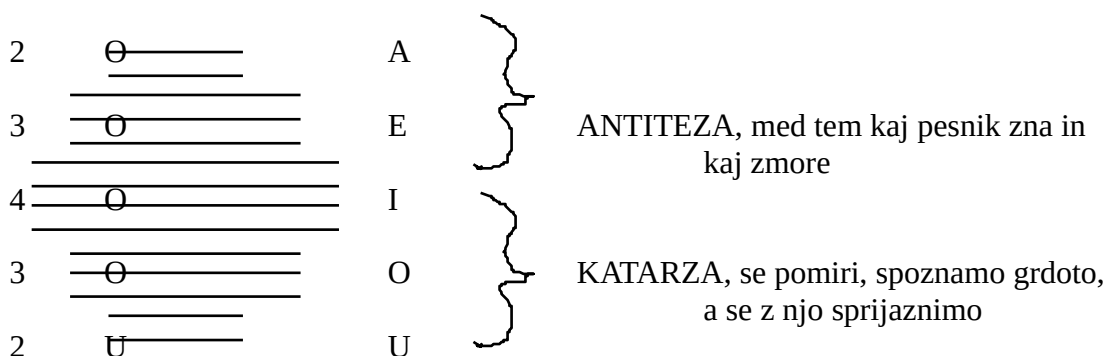
Krst pa je spesnjen v stanci (oktavi) in ima isti ritem kot uvod.

Idejo za pesnitev je dobil pri Čopu, ki se je seznanjal z svetovnimi deli. Teorija bratov Schlegel pravi, da je primerna tema za ep, če opisuje boj med kristjani in pogani. Ta pripoved je analitična, saj se z retrospekcijo spominja, kako lepo je bilo, ko sta bila srečna na Bledu. Delo so si razlagali na mnoge načine. V posvetilu pa sam razloži vsebino. Tako delo je samointerpretacijski sonet. Cerkev se je tega veselila, češ: "Prešeren se je vrnil v kroge Cerkve". On pa jim je kasneje razložil, da so sporočilo napačno razumeli.

Še posebej je poudarjal krščanski pomen pesnitve dr. Všeničnik, duhovnik (Bog nam daj Črtomirov.) Župančič pa si je to razlagal kot propad sl. značaja, plahosti podleganja. F. Kidrič: "Uvod je uspel, Krst pa je slab"! Obstaja tudi razlaga, da je Črtomir romantična oseba v romantičnem romanu in zato tako ravna.

Črtomir je v uvodu junak ... v Krstu pa mu vsi upi padej, ostane mu le še ljubezen. Črtomir pa ravna tako, ker...: 1) Bogomilina ljubezen in njena žrtev ga zavezuje, da je ne razočara. 2) Kriv je za sirote in uboge v domačem ljudstvu, ker je ljudi peljal v smrt. Zato želi nekaj narediti zanje. 3) **Njegova resignacija, lahko bi naredil fizični samomor, se podredil krščanstvu, resignira. On ne upa več v posmrtno ljubezen v nebesih.**

PEVCU, delo je bilo izdano leta 1838 (IL). Ni bolj skoncentriranega dela, ki je za sporočilno razumevanje širok in da razpravlja o človeškem in umetniškem (bivanjskem) pomenu - problemu. Vzroki za nastanek pesmi: Julija, Čop umre, ne dobi službe in ne uspe s Krstom. Zunanja podoba je simetrična, tako je tudi vsebinsko središče postavljeno v sredino.

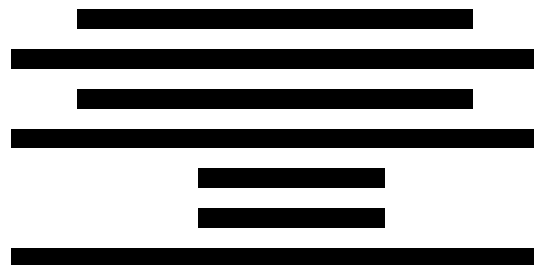
Prešernov pogled na pesnika je vsekakor romantičen; opazi se obup, strah pred prihodnostjo. Pesniku daje moč, da zna razjasniti duhovno temo, zna nas pomiriti in obvladati duha. Vsebinski, optični in slušni učinki so tukaj stopnjevani do nenavadne, za tisti čas skrajne stopnje.

ZDRAVLJICA (1844), objavljena je bila leta 1848. Poglavitna tema je narodna, namenjena je njegovim sonarodnjakom in vse spodbuja, da bi živeli v slogi, miru in pravičnosti. Gre za programsko pesem, kaj naj bi Slovenija bila. Po obliki je napitnica, značilna za 18. st.

Vrstice ene kitice tvorijo v grobem obris čaše.

Motiv je pivski. Vsebina:

- 1) Hvalnica trti
- 2) Stopnjuje motiv domoljubne ljubezni
- 3) Želja po svobodni deželi (Karantanija)
- 4) Cenzura je ni dovolila
- 5) Hvali ženske zaradi lepote in materinstva
- 6) Hvali mladeniče, naj ljubijo in se bojujejo za dom.
- 7) Provokativna, revolucionarna
- 8) Spet se vrne med zbrano družbo

Prva in zadnja kitica se odmakneta od nagovora, tvorita okvir, sta bolj Prešernovi-osebni.

Podobno je pri Lorelei. V prvi in zadnji kitici govori o sebi, v ostalih pa o dogodku.

Leta '44 je prišel avstrijski cesar Ferdinand in bilo je potrebno napisati odo - hvalnico vladarju. Bleiweis predlaga, naj jo napiše Jovan Vesel Koseski. Napiše prvi sonet v slovenščini: Potolažitev

(Kranjski ljudje se veselijo podrejanja Avstrijcem).

Prešerna je oda zbudila in je napisal Zdravljico. Carmen figuratum = pesem, katere oblika kitice tvori neko likovno podobo.

Prešernovi sodobniki

Matija Čop

- klasični filolog, preučeval je rimsko in grško književnost
- vplival je na tiste, ki so to hoteli. S pismi in pogovori
- v koncu 20-ih let sta s Kopitarjem sodelovala, v črkarski pravdi pa sta se razšla
- leta 1833 je s posegom v črkarsko pravdo zavrnil konzervativne, jezikovne in literarne poglede. S tem je prenesel s kmeta (nabožni spisi, uporabne stvari) na literarne, izobraževalne (visoko literaturo)

Jernej Kopitar

- najprej je bil Zoisov tajnik - ko je doštudiral
- navdušil se je za slavistiko in narodno prebudništvo
- postal je cenzor na Dunaju za slovenske in nemške knjige
- izdal je znanstveno slovensko slovnico v nemščini (1809)
- bil je kolega z dugimi jezikoslovci (Karadžič)
- zagovarja literaturo za kmeta
- v črkovni pravdi je pogorel
- zagovarjal je Panonsko teorijo: slovenščina je naslednica S.C. slovanščine
- izdal je Brižinske spomenike

Matevž Ravnikar

- pisal je nabožne zgodbe
- držal se je Kopitarjevega načela
- preprost jezik, brez nemščine
- prirejal je zgodbe iz sv. Pisma za mladino